

ЗАСТОСУВАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ В ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАГІСТРІВ

Олексін Ю.П., Якубовська С.С.

Національний університет водного господарства та природокористування

В статті проаналізовано вітчизняний та зарубіжний педагогічний досвід застосування елементів освіти дорослих для підготовки магістрів в контексті організаційно-діяльнісного компонента освітнього середовища університету як випереджувального та спонукального факторів підготовки майбутніх фахівців до навчання впродовж життя.

Ключові слова: освіта дорослих, організаційно-діяльнісний компонент освітнього середовища університету, професійна підготовка, інноваційні технології, неперервна професійна освіта.

Постановка проблеми. Аналіз сучасної системи вищої освіти свідчить про необхідність вирішення проблеми підготовки магістрів до навчання впродовж життя. Освітнє середовище вищого навчального закладу є детермінантою розвитку, становлення особистості у період здобування нею фахової освіти у ВНЗ, яке спроможне забезпечувати всім суб'єктам освітнього процесу можливість для задоволення освітніх потреб, особистісного розвитку, саморозвитку [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед важливих умов-можливостей освітнього середовища, які, як стверджує М.В. Братко, мають стати ресурсом підвищення якості освіти, джерелом розвитку різних видів досвіду особистості [2], на нашу думку, є створення умов для неперервної освіти. Адже, принципова відмінність традиційної освіти і неперервної полягає в тому, що перша виступає як інститут наслідування для використання, а друга – як інститут наслідування для перебудови й розвитку заради наступного використання. Центральною у теорії неперервної освіти є категорія розвитку особистості людини як суб'єкта діяльності й спілкування, культури й моралі, відповідальності й громадянства. Організаційна структура системи неперервної освіти є ортогональною мережею, яка утворена траєкторіями поетапного, загального, професійного й функціонального розвитку особистості, з одного боку, і сполученістю еквірівневих освітніх елементів, структур, з іншого. Освіта стає принципово неперервною як засіб розвитку суб'єктивності особистості та як її життєво-смишлова мета [7].

Як зазначає С.С. Ізбаш, серед першочергових заходів, які необхідно запровадити для розвитку освіти дорослих в Україні, можна виділити наступні: розробити андрагогічну модель освіти дорослих і порівняти її з педагогічною моделлю; узагальнити існуючі й розробити нові форми, технології роботи з дорослими; розробити різнорівневі навчальні програми вивчення курсу «Андрагогіка» для бакалаврів і магістрів; включити вивчення курсу «Андрагогіка» у навчальні плани підготовки вчителів, психологів, педагогів вищої школи та управлінців навчальними закладами; розробити програму для викладачів вищих навчальних закладів з формування у них андрагогічної компетентності [4].

У цьому контексті, на нашу думку, організація освітнього процесу в університеті має стати тим випереджувальним фактором, який спону-

катиме майбутнього фахівця до навчання впродовж життя.

Результати наших попередніх досліджень засвідчили про готовність магістрів до застосування в освітньому процесі елементів освіти дорослих, які, на нашу думку, є тим містком до постійного професійного самовдосконалення та саморозвитку майбутніх фахівців як нагальної вимоги сьогодення.

У структурі освітнього середовища вищого навчального закладу можна виокремити такі структурні компоненти: особистісний (суб'єкти освітнього процесу, зв'язки та взаємовідносини між ними), аксіологічно-смишловий (місія, візія, стратегія, цінності, традиції, церемонії, ритуали, символи, корпоративна культура), інформаційно-змістовий (основні та допоміжні освітні програми; позааудиторні, соціальні проекти; нормативні документи, які регламентують освітню діяльність та взаємодію суб'єктів освітнього процесу), просторово-предметний (матеріально-технічна інфраструктура, аудиторний фонд, комп'ютерний парк, бібліотечні ресурси, побутові умови, дизайн та обладнання приміщень), а також організаційно-діяльнісний (форми, методи, способи, технології, стилі взаємодії суб'єктів освітнього процесу, способи комунікації, управлінські структури та механізми) [2], в контексті якого розглянемо застосування елементів освіти дорослих в навчальному процесі магістрів як випереджувальних і спонукальних факторів навчання впродовж життя, що і є метою нашої статті.

Виклад основного матеріалу. Створення системи неперервної освіти як цілісного комплексу задоволення освітньо-пізнавальних запитів і потреб людей, генератора формування й збагачення інтелектуального, професійного і культурного потенціалу особистості й суспільства для розкриття своєї гуманістичної сутності потребує використання всього багатства відповідних організаційних форм [7] та створення відповідних педагогічних умов.

Заслужують на увагу педагогічні умови кожної з організаційних форм, які пропонує О.А. Федій [6]. Якщо в класичному варіанті вимог до лекції на перше місце висуюються три основні функції: інформаційна (викладання необхідної інформації), стимулювальна (викликає інтерес до теми), виховальна та розвивальна (дає оцінку явищам, розвиває мислення), то дослідник пропонує враховувати пояснювальну та пере-

конувальну. Ключовим принципом активізації пізнавальної діяльності студентів практично в усіх названих видах лекцій є принцип проблемності. Вибір виду проведення семінарського заняття здійснюється викладачем відповідно до об'єктивних умов навчально-виховного процесу, серед яких найбільш важливими є: контингент студентів, загальний інтелектуально-творчий потенціал академічної групи, психолого-педагогічна спеціалізація тощо. Основною дидактичною метою лабораторних занять є експериментальне підтвердження засвоєних теоретичних положень, оволодіння технікою експерименту, умінням вирішувати практичні завдання шляхом постановки дослідів, формування практичних умінь роботи в різних психолого-педагогічних техніках, з різними засобами впливу на особистість.

Неперервна професійна освіта потребує нових педагогічних і дидактичних підходів. Відома своєю ефективністю інтерактивна модель навчання, основою якої є стратегія розвитку – розвиток особистісного потенціалу студента, його інтелектуалізація та самореалізація, формування творчої особистості. Інтерактивне навчання – це навчання у режимі посиленої педагогічної взаємодії учасників навчального процесу з метою спільного вирішення навчальних завдань та розвитку особистісних якостей студентів. Накопичений досвід застосування технологій інтерактивного навчання в освіті дорослих переконливо свідчить про підвищення рівня інтенсифікації та оптимізації освітнього процесу, що дозволяє студентам ґрунтовно аналізувати навчальну інформацію, творчо підходити до її засвоєння, зробити процес засвоєння та застосування знань більш доступним; поглиблювати розуміння навчального матеріалу завдяки інформаційному обміну між партнерами навчального процесу; навчитися формулювати власну думку, правильно її висловлювати, доводити свою точку зору, аргументувати і дискутувати; навчитися слухати інших, поважати альтернативні думки; моделювати і розв'язувати пізнавальні, професійні, життєві та соціальні ситуації, таким чином збагачуючи власний досвід; учитися будувати конструктивні відносини в колективі, визначати своє місце у ньому, уникати конфліктів, шукати компроміси, прагнути до діалогу; розвивати навички проектної діяльності, самостійної пошукової або дослідної роботи [6].

Поряд з вже відомими ефективними компетентнісно зорієнтованими технологіями: інтерактивними, проектними, дослідницькими, проблемними, розв'язання ситуативних завдань тощо результативними є також і інші інноваційні технології.

На думку Т. Волобуєвої [3], досвід європейських педагогів демонструє перспективність вітагенних технологій з голографічним методом проекцій у компетентнісно орієнтованому навчанні.

Голографічний метод у науково-педагогічних дослідженнях передбачає розгляд будь-яких об'єктів у фокусі трактувань різних суміжних наук (педагогічна взаємодія, педагогічна діагностика тощо) і використання таких прийомів, як *прийом ретроспективного аналізу життєвого досвіду з розкриттям його зв'язків* в освітньому процесі, який застосовується в тих випадках, коли необхідно використовувати аналітичні здібності й уміння студентів, співвідносити ціннісну

освітню інформацію із запасом вітагенної інформації та зробити необхідні в освітніх цілях висновки. Мета даного прийому – «операція зведення» вітагенних знань з освітніми. Між ними практично завжди існує певна розбіжність, неминуча в силу тієї розбіжності, що спостерігається між науковими та життєвими уявленнями людини. Освітня задача викладача полягає в умінні діагностувати ступінь розбіжності між вітагенними й освітніми знаннями і, спираючись на систему наукових доказів, розкрити освітню цінність життєвого досвіду студентів, тобто домогтися ефективності «операції зведення»; *прийом стартової актуалізації життєвого досвіду* полягає в тому, щоб з'ясувати, яким запасом знань на рівні повсякденної свідомості володіють студенти, перед тим, як вони одержать необхідний запас освітніх (наукових) знань. Реалізація даного прийому дає можливість визначити інтелектуальний потенціал як окремих студентів, так і групи в цілому, створити психологічну установку на одержання нової інформації, використовувати отриману інформацію для створення проблемної ситуації; *формула прийому додаткового конструювання незакінченої освітньої моделі*: «Я пропоную вам ідею. Ваше завдання: доповнити, наситити змістом. Опора – ваш життєвий досвід». Прийом особливо ефективний у тих випадках, коли необхідно актуалізувати не стільки вітагенні знання, скільки творчий потенціал особистості, її здатність у самореалізації; *суть прийому тимчасової просторової, змістовної синхронізації освітніх проєкцій* полягає в тому, щоб дидактичний матеріал викладати з розкриттям тимчасових просторових, змістовних зв'язків між фактами, подіями, явищами, процесами. Вітагенний компонент виявляється не в засвоєнні знань, виробленні вмінь, а в об'ємному характері сприйняття освітньої дисципліни, відповідно до «правди життя», що завжди об'ємна й багатопланова. Мова йде не стільки про проблему засвоєння навчального матеріалу, скільки про проблему «довіри» до нього. *Формула даного прийому*: «Життя багатомірне, і навчальний матеріал необхідно сприймати багатомірно, тоді він буде необхідним для життя»; *прийом вітагенних аналогій в освітніх проєкціях* відповідає формулі: «У житті немає нічого такого, чого б ще не було». Суть прийому полягає в тому, щоб використовувати життєвий досвід студентів у плані історичних проєкцій. Він необхідний у тих випадках, коли важливо показати значущість накопичення досвіду життя на відміну від життєвої інформованості. «Життя треба прожити, а не пробігти» – такий виховний зміст афоризму. Освітня цінність даного прийому голографічної технології – розкриття спадковості знань людини в онто- й філогенезі. Знання, що лежали на поверхні, давно освоєні людством. Тільки глибоке вивчення, завзята праця можуть дати якісь нові знання. Правильно оцінити теперішнє можна з позиції минулого, а минуле оцінювати з позиції майбутнього; *технологія творчого моделювання ідеальних освітніх об'єктів*. Образно даний прийом можна порівняти з відомою у свій час газетно-журнальною рубрикою «Якби директором був я». Зміст прийому полягає в тому, щоб дати студентам можливість побудувати у своїй уяві ідеальну модель освітнього

об'єкта, матеріалами для якого послужив би, насамперед, вітагенний досвід, інформація, отримана у процесі навчання [3]; *прийом стартової актуалізації власного педагогічного досвіду* передбачає з'ясування того запасу педагогічного та особистісного досвіду, яким володіє студент (викладач), перш ніж він отримує необхідний запас освітніх знань. Ефективність цього прийому забезпечується такими умовами: відповідністю поставлених завдань на актуалізацію власного педагогічного досвіду віковим, особистісним та професійним можливостям студентів (викладачів); будь-яка форма актуалізації вітагенного досвіду студента (викладача) обов'язково повинна супроводжуватися ситуацією успіху [6].

Афанасєва Т. О. [1] вважає, що необхідність впровадження нових методів навчання обумовлена тим, що фахівець, який проходить навчання або курси підвищення кваліфікації повинен працювати над формуванням та розвитком професійного мислення. Це сприятиме зміні педагогічної реальності і досягненню діючих результатів в системі вищої освіти. Для досягнення цієї мети необхідно впроваджувати *рефлексивні технології*. Рефлексивні технології, як один з елементів освіти дорослих, дозволяють створити умови, в яких магістр зможе розкрити для себе певний фрагмент змісту, трансформувати його в подальшій навчальній діяльності, рефлексуючи його за допомогою вербалізації основних смислових централій. Методика організації рефлексії навчаємого включає певні етапи. Перший етап пов'язаний з предметною, дорефлексивною діяльністю. Діяльність, яку здійснює той, хто навчається, має бути завершена. Другий етап характеризується дослідженням послідовності дій з точки зору її ефективності, продуктивності, відповідності поставленим завданням. Параметри для аналізу рефлексивного матеріалу обираються із запропонованих викладачем або визначаються тим, хто навчається, на основі своєї мети. На третьому етапі формуються результати рефлексії: предметна продукція діяльності – ідеї, припущення, закономірності, відповіді на питання тощо; способи, які використовувалися або створювалися в ході діяльності; гіпотези щодо майбутньої діяльності. Завершальний етап знаменується перевіркою гіпотези на практиці в подальшій предметній діяльності. У якості основи для рефлексивної діяльності тому, хто навчається, можна запропонувати наступні запитання: Які ваші основні результати, що ви усвідомили, чому навчилися? Яким засобом ви виконували завдання? Що ви відчували? Які у вас були складнощі? Як можна змінити ситуацію? Рефлексія пов'язана з цілеполюванням. Постановка магістрами цілей свого навчання передбачає подальшу рефлексію – усвідомлення засобів досягнення поставленої мети. Рефлексія у такому випадку – не тільки підсумок, але і основа для нової освітньої діяльності і постановки нових цілей. Об'єднання цілеполювання і рефлексії у різноманітних видах діяльності має здійснюватися систематично. Даний вид роботи призводить до того, що той, хто навчається, починає самостійно формувати свої цілі. Рефлексія в кінці навчального процесу допомагає виявити та закріпити результати освітньої діяльності [1].

Дослідниця Т. Прибора, аналізуючи зарубіжний досвід, виділяє такі інноваційні форми навчання педагогічних кадрів, як *модерація, модель безперервного тренінгу, педагогічна супервізія, секвенції*. Модерація означає регулювання, управління, керівництво, а модератор – наставник, керівник.

Модерація як освітня технологія уперше була розроблена в 60-70-ті рр. ХХ ст. в Німеччині і описана в роботах учених Д. Клеберта, М. Нойланда, В. Циммерманна, М. Хартманна. В основу розробки мети, змісту і методів модерації покладені педагогічні, психологічні і соціологічні аспекти, спрямовані на забезпечення комфортності в групі кожного учасника, на формування їх спрямованості на досягнення результатів. Методи модерації, на думку практиків, цілеспрямовані, ефективні, а їх використання передбачає особисту відповідальність кожного учасника процесу за свої дії і досягнення загального результату. Модерація припускає створення творчих (проблемних) груп педагогів, працюючих під керівництвом модератора з числа найбільш досвідчених викладачів. Модерацію характеризують наступні ознаки: 1) учасники діяльності (групи дорослих слухачів-викладачів і «команди» керівників-модераторів); 2) педагогічні завдання, які вирішуються за допомогою цієї форми (пошук шляхів рішення за проблем в процесі підвищення кваліфікації викладача); 3) набір актів, ситуацій (оригінальна дидактика модерації); 4) алгоритм діяльності (хід процесу, фази кожного з його ланок на тому або іншому етапі); 5) конкретні умови (часові рамки, середовище навчання). Модераторські семінари завданням своєї діяльності ставлять не лише підвищення професійної компетенції викладачів і керівників освітніх установ, але і їх підготовку як модераторів, здатних навчати своїх колег вирішенню актуальних проблем. Також з метою підвищення кваліфікації педагогічних кадрів в Німеччині використовуються інші інноваційні форми.

Модель безперервного тренінгу – програма підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, що дозволяє знаходити нові методи в професійній діяльності. МБТ подає знання на основі конфлікт-орієнтованого підходу. Викладачі навчаються конструктивному регулюванню конфліктів, що проявляються в порушеннях дисципліни. Ця програма «подолання конфліктів» має допомогти викладачеві опанувати технологію актуального конфлікт-менеджменту в групі. Для вирішення використовуються тренінги-тандеми (парні тренінги), виходячи з принципів заощадження часу і індивідуалізації процесу. Освоєння програми тренінгу, що включає технологію попередження конфліктів, адекватного реагування на конфліктні ситуації і стратегії управління конфліктом в класі, призводить до створення власної програми тренінгу на базі типових ситуацій, а робота з колегами дозволяє проаналізувати власну поведінку в них і вибрати ефективнішу стратегію [5].

Супервізія – консультування викладачів або майбутніх науково-педагогічних працівників з метою аналізу їх професійної діяльності. У німецькій мові слово «Зиреткіоп» активно використовується вже 30 років, хоча, як відзначається в тлумачному словнику німецької мови,

воно має латинське походження (зирегуто – нагляд, контроль, спостереження). Як і модерація, консультування уперше з'явилося і стало використовуватися у виробничій сфері з метою підвищення кваліфікації працівників в результаті власної праці [5]. В організації підготовки майбутніх науково-педагогічних працівників така форма організації сумісної діяльності як педагогічна супервізія має особливе значення. Це практика індивідуального навчання та консультування найбільш обдарованих студентів (викладачів), їхнє індивідуальне навчання та професійне виховання. Методика педагогічного супервізорства дозволяє значно знизити відсоток психолого-педагогічних помилок під час реалізації викладачами завдань в реаліях педагогічного процесу [6].

Секвенції – форма вдосконалення професійної майстерності викладача, для якої характерне поєднання повсякденної роботи у ВНЗ із заходами

з підвищення кваліфікації. Вона є довгостроковим навчальним процесом, де отримання результатів відстрочене в часі, і перенесення знань, отриманих під час підвищення кваліфікації, у повсякденну практику університету вимагає багато часу для ретельної перевірки конкретного нововведення, аналізу умов його впровадження.

Висновки і пропозиції. Підготовку магістрів до навчання впродовж життя необхідно починати в умовах освітнього середовища університету, передбачивши, на основі аналізу вітчизняного і зарубіжного досвіду, застосування елементів освіти дорослих в професійній підготовці магістрів як випереджувального фактору, що спонукатиме майбутнього фахівця до неперервної освіти. На нашу думку, подальших досліджень потребує проблема використання педагогічної супервізії в підготовці майбутніх науково-педагогічних працівників.

Список літератури:

1. Афанасьєва Т. О. Рефлексивні технології в системі освіти / Т. О. Афанасьєва [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://umo.edu.ua/images/content/institutes/cipo/kaf_UPOP/metod_material/vseukr_internet_konf.pdf
2. Братко М. В. Освітнє середовище вищого навчального закладу є детермінантою розвитку, становлення особистості у період здобування нею фахової освіти у ВНЗ / М. В. Братко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://umo.edu.ua/images/content/institutes/cipo/kaf_UPOP/metod_material/vseukr_internet_konf.pdf
3. Волобуєва Т. Вітагенні технології компетентісного навчання / Волобуєва Т. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.ua/school/method/technol/637/>
4. Ізбаш С. С. Перспективи розвитку освіти дорослих в Україні / С. С. Ізбаш [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://umo.edu.ua/images/content/institutes/cipo/kaf_UPOP/metod_material/vseukr_internet_konf.pdf
5. Прибора Т. Особливості підвищення кваліфікації вчителів в Німеччині / Т. Прибора [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.kspu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/369/1/Особливості%20підвищення%20кваліфікації%20вчителів%20в%20Німеччині%20.pdf>
6. Федій О. А. Традиційні та інноваційні форми і методи в підготовці педагогів до естетотерапевтичної діяльності / О. А. Федій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.npnu.edu.ua/bitstream/123456789/292/1/Fediy.pdf>
7. Цимбалюк І. М. Концептуальні засади розвитку випереджувальної освіти як складової неперервності розвитку особистості / І. М. Цимбалюк [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://umo.edu.ua/images/content/institutes/cipo/kaf_UPOP/metod_material/vseukr_internet_konf.pdf
8. Шевчук С. С. Інтерактивне навчання у закладах професійної освіти / С. С. Шевчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://umo.edu.ua/images/content/institutes/cipo/kaf_UPOP/metod_material/vseukr_internet_konf.pdf

Олексин Ю.П., Якубовская С.С.

Национальный университет водного хозяйства и природопользования

ПРИМЕНЕНИЕ ЭЛЕМЕНТОВ ОБРАЗОВАНИЯ ВЗРОСЛЫХ В ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКЕ МАГИСТРОВ

Аннотация

В статье проанализированы отечественный и зарубежный педагогический опыт применения элементов образования взрослых для подготовки магистров в контексте организационно-деятельностного компонента образовательной среды университета как опережающего и побудительного факторов подготовки будущих специалистов к обучению на протяжении жизни.

Ключевые слова: образование взрослых, организационно-деятельностный компонент образовательной среды университета, профессиональная подготовка, инновационные технологии, непрерывное профессиональное образование.

Oleksin Y.P., Jakubowski S.S.

National University of Water and Environmental Engineering

ELEMENTS OF ADULT EDUCATION IN MASTER TRAINING

Summary

The article analyzes the domestic and foreign pedagogical experience with elements of adult education for training of masters in the context of organizational-activity component of the educational environment of the university as proactive and push factors of training future professionals for lifelong learning.

Keywords: adult education, organizational-activity component of the educational environment of university, professional training, innovative technology, continuous professional education.